

BIBLIJSKA ANTROPOLOGIJA ZDRAVLJA I BOLESTI

Anđelo MALY

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
maly.angelo@gmail.com

Sažetak

Odgovor na pitanje tko je čovjek moguće je dati iz više perspektiva. Ovdje ćemo odgovor na to pitanje pokušati dati iz gledišta biblijske antropologije, osvrćući se na odnos čovjeka prema zdravlju i bolesti. Govor o zdravlju i bolesti prema Svetom pismu nemoguć je bez terminološke pozadine prema kojoj se želi uputiti na cjelovitost čovjeka kao osobe. U slučaju narušavanja potpune slike o čovjeku prema biblijskom poimanju, gdje je on Božja slika i prilika (usp. Post 1,27), događa se da čovjek počinje propadati. To propadanje uvjetovano je grijehom i narušavanjem odnosa prema Stvoritelju i stvorenom svijetu. Različite bolesti koje se spominju u Starom zavjetu i Novom zavjetu na jasan način očituju posljedice spomenutih narušenih odnosa. Govor o liječnicima i ozdravljenju, odnosno vraćanju potpunosti čovjeku, proteže se kroz biblijske tekstove. Bog je liječnik *par excellence* i već u Starom zavjetu naviješta sveopće ozdravljenje (usp. Iz 35,5-6a). Isusova riječ u Novom zavjetu pokazuje kako je dovoljan posluš vjere da netko ozdravi. Isus je darovatelj života, ali u jednoj drukčijoj perspektivi. Fizička briga za tijelo je važna, ali je duhovna briga važnija (usp. 1 Tim 4,8b). Čovjek treba težiti za time da iz odnosa prema Stvoritelju, prema drugom i prema stvorenom svijetu postane »novo stvorenje«.

Ključne riječi: zdravlje, bolest, čovjek, tijelo, biblijska antropologija.

Uvod

Pojedinac se od pamtivijeka pita tko je, odakle dolazi i kamo ide. Odgovor na pitanje tko je čovjek moguće je dati iz više perspektiva. Ovdje ćemo odgovor na to pitanje pokušati dati iz gledišta biblijske antropologije. Međutim, nećemo ostati samo na odgovoru i viziji čovjeka i njegovih osobina prema Starom

zavjetu i Novom zavjetu nego ćemo pokušati dati odgovor i na pitanje kamo čovjek ide i zašto živi. Čovjekov put, odnosno smjer njegova života prema biblijskoj antropologiji određen je kroz nekoliko odnosa. Čovjeka možemo promatrati u odnosu prema Stvoritelju, prema ambijentu u kojemu se nalazi, ali i prema drugom čovjeku. U svim tim međudodnosima, čovjek se kao tjelesno biće mijenja i propada. Pitanje je zašto i kako? Zašto se čovjek mijenja i propada, čime je to uvjetovano i ima li lijeka čovjekovoj propadljivosti? Postoji li mogućnost »povratka« Onome od kojeg sve dolazi i koji je sve stvorio kao dobro (usp. Post 1)? Postavljena pitanja svoje moguće odgovore pronalaze u problematici bolesti i zdravlja prema svetopisamskim temeljima. Tko je ili što je čovjek? Zašto čovjek boluje i može li se izliječiti? Koji je smisao bolesti i zdravlja prema Svetom pismu? Pitanja su na koja ćemo pokušati dati odgovor na sljedećim stranicama.

1. Tko je ili što je biblijski čovjek?

U svakom pokušaju sistematizacije biblijske antropologije nalazimo se pred poteškoćama jer ni Stari zavjet ni Novi zavjet ne obrađuju pojedine antropološke (ali i druge) teme na logičan ili sustavan način. Sveto pismo nije teološki, filozofski, znanstveni ili medicinski priručnik, već knjiga o Božjim riječima i djelima spasenja.

Ako bismo pokušali na slikovit i moderan način objasniti kakav je biblijski čovjek u Svetom pismu, mogli bismo se poslužiti poznatom slikom njemačkog impresionista Caspara Davida Friedricha pod naslovom *Monah pored mora*.¹ Navedena slika može biti metafora biblijskog čovjeka. Slikar prikazuje čovjeka koji stoji pred beskonačnim i apsolutnim. Horizontalne linije obuhvaćaju stvarnost koja čovjeka okružuje: zemlju, more i zrak (horizont), čitavo područje čovjekova života i djelovanja. Jedina iznimka na slici je malena vertikalna figura monaha koji se jedva nazire na slici. On stoji uspravno na nogama poput spomenika i oživljava čitavu sliku. Kao da unutar čitavog stvorenog svijeta jedino on ima svoj cilj i smisao, ali još uvijek nedohvatljiv. Monah na slici otvoren je prema uzburkanom valovlju života i nada se u uvijek novi susret s Beskonačnim, negdje tamo u horizontima života. Upravo je takav biblijski čovjek, smješten unutar horizonata povijesti i vremena, često izgubljen, ali uvijek u dijalogu sa stvorenim i sa Stvoriteljem.

¹ Slika Caspara Davida Friedricha, slika po nazivom *Der Mönch am Meer* (Monah pored mora), ulje na platnu, Berlin, 1808. – 1810.

Biblija naime, otvara pozornicu povijesnim horizontima i u nju smješta čovjeka, stvorenog na Božju sliku (usp. Post 1,27) i gleda na čovjeka prvotno u odnosu prema Bogu.

Čovjek je djelo »ruku Božjih« (usp. Iz 45,11-12; 64,7; Ps 119,73; 138,8; Job 10,8-11; 31,5). Knjiga o Jobu možda među svim biblijskim knjigama naj slikovitije opisuje stvorenog čovjeka:

Kožom si me i mesom odjenuo,
kostima si me spleo i žilama.
S milošću si mi život darovao,
brižljivo si nad mojim bdio dahom (Job 10,11-12).²

Psalmist nastavlja:

On je svima srca (לֵב [lēb]) stvorio (Ps 33,15a),

opskrbio bubrezima (כִּלְיָהּ [kilyāh]) (Ps 139,13a) i iznad svega, čovjeku je dao život (נֶפֶשׁ [nepēš]) (usp. Post 2,7). Čovjek je tako postao živo biće (חַיָּה נֶפֶשׁ/ nepēš hayyā^h) i ostaje živo biće sve dok u njemu postoji Božji duh (רוּחַ [rû^h]), koji je on udahnuo u čovjeka.³

2. Biblijsko značenje termina »čovjek« prema Starom zavjetu

Čovjek je prema biblijskoj antropologiji Starog zavjeta נֶפֶשׁ (nepēš),⁴ riječ koju LXX uglavnom prevodi kao ψυχή (psychē),⁵ a Vulgata kao *anima*. Prvotno značenje te riječi je »grlo; vrat; grkljan«⁶, zatim »disanje; životni dah; tek«, a

² עוֹר וּבָשָׂר מְלִבִּישֵׁנִי וּבִצְמֹת וּגְיֵדִים תִּסְכְּכֵנִי:
חַיִּים וְחַיָּה עֲשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָתְךָ שְׂמֵרָה רֵיחִי:

³ Usp. Adalbert REBIĆ, Čovjek u Bibliji Starog zavjeta, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 2–3, 174.

⁴ Brojni su doprinosi u kojima se tumači biblijsko značenje termina »čovjek«. Ovdje donosimo samo neke najznačajnije i najaktualnije: Horst SEEBASS, נֶפֶשׁ nepēš, u: G. Johannes BOTTERWECK – Helmer RINGGREN – Heinz-Josef FABRY (ur.), *Theological Dictionary of the Old Testament*, IX, Grand Rapids (MI) – Cambridge, 1998., 497–519 (dalje: *TDOT*); Jean-Baptiste EDART, Anima, u: Romano PENNA – Giacomo PEREGO – Gianfranco RAVASÌ (ur.), *Temi teologici della Bibbia*, Cinisello Balsamo, 2010., 45–50; Ethan JONES, Direct Reflexivity in Biblical Hebrew: A Note on נֶפֶשׁ, u: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 129 (2017) 3, 411–426; Richard PLEIJEL, Translating the Biblical Hebrew Word *Nepesh* in Light of New Research, u: *The Bible Translator*, 79 (2019) 2, 154–166.; Richard PLEIJEL, To Be or to Have a nepesh?, u: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 131 (2019) 2, 194–206.

⁵ LXX riječ נֶפֶשׁ prevodi 600x kao ψυχή.

⁶ Vidi: Br 21,5b; Iz 5,14; Hab 2,5; Ps 107,5,9; Prop 6,9; Izr 10,3; 27,7.

zatim izvedeno iz toga »duša; život; živo biće«. Čitav čovjek je nepēš, što u semitskom načinu razmišljanja označava čitavu osobu ili čovjekovo »ja« (נַפְשִׁי). U kvantitativnom smislu, kada se prebrojavaju ljudi, nepēš označava pojedinca (usp. Post 46,2; Izl 12,4). Nepēš opisuje čovjekov životni dah, on je životna snaga i pokretač čovjeka, odnosno sam čovjekov život (usp. Jr 38,16; 1 Kr 20,39). Na brojim mjestima nepēš označava čovjekovu dušu kao sjedište i izvorište životnih čežnji, osjećaja i strasti (usp. Post 34,3; Pnz 12,15; Ps 42,2-7). Tim se izrazom također naglašava čovjekova potreba za Bogom. »Nepēš predstavlja čitava čovjeka, sa svim njegovim životnim funkcijama. Ali nigdje nije nepēš subjekt specifično *duhovnih* funkcija čovjekovih kao što su mišljenje, htijenje i svijest. Tu funkciju preuzima *srce* (heb. לֵב [lēb]).«⁷

Slično kao nepēš u Starom zavjetu, u Novom zavjetu riječ *psychē* označava čovjeka ili osobnost (»ja«) (usp. Rim 2,9). Termin se koristi kada se govori o čovjekovim sebičnim čežnjama u suprotnosti s izvornim sebedarjem u životu (usp. Mk 8,35).

Čovjek je ujedno i בָּשָׂר (bāšār).⁸ Prema izvornom značenju bāšār označava »tijelo; meso«, za razliku od kostiju (koristi se 273 puta u Starom zavjetu, od čega 104 puta za životinje). Izraz obično označava čovjeka kao cjelinu. Čovjek je u svojoj cjelovitosti i potpunosti bāšār (usp. Br 8,7; Job 4,15). Čovjek nema bāšār; on je bāšār. Izraz se koristi u kontekstu društvenih odnosa prema drugima (usp. Post 37,27; Lev 18,6). Kada se govori o čovjeku kao bāšār, onda se podrazumijeva i njegova slabost, ali i čudoređe (usp. Post 6,12; Ps 65,3-4).

Čovjek je također i רוּחַ (rûḥ)⁹ – konkretno rûḥ znači »vjetar; dah; životni dah; dahtanje; disanje« i metaforički se odnosi na čovjekov duh. I ovdje je važno naglasiti integralnu dimenziju čovjeka prema židovskom mentalitetu: čitav čovjek je rûḥ, on je unutrašnje središte čovjekova djelovanja. Sa značenjem »životnog daha«, rûḥ podrazumijeva čitav spektar čovjekovih osjećaja i nagona, od mržnje do depresije (usp. Post 26,35; Suci 8,3). Rûḥ obilježava čovjeka kao duhovno biće, ali i njegovu sposobnost razumijevanja (usp. Iz 29,24). Čovjek je prosvijetljen jer ima rûḥ (usp. Ez 20,32) i zbog njega čovjek ima čvrstu i slobodnu volju (Ps 51,14). Rûḥ je Božji dar, darovan izravno od Stvoritelja (usp. Post 2,7; Job 27,3) i na koncu ovozemnog života rûḥ se vraća Bogu (usp. Ps 104,29).

⁷ Adalbert REBIĆ, Čovjek u Bibliji Starog zavjeta, 172.

⁸ Usp. Nicholas P. BRATSISOTIS, בָּשָׂר bāšār, u: *TDOT*, II, Grand Rapids (MI) – Cambridge, 1977, 317–319.

⁹ Usp. Sven TENGSTRÖM – Heinz-Josef FABRY, רוּחַ rûḥ, u: *TDOT*, XIII, Grand Rapids (MI) – Cambridge, 2004., 365–368.

Središnji antropološki termin u Starom zavjetu za čovjeka je לֵב (lēb).¹⁰ U različitim izvedenicama koristi se 815x i znači »srce« kao tjelesni ljudski organ. Srce je u Starom zavjetu sjedište osobe i slično kao i ostali termini kojima se opisuje čovjek, čitav čovjek je lēb te on obuhvaća sve vitalne razine. Lēb je organ osjeta i želja i u njemu se nalaze svi neracionalni čovjekovi osjećaji, čak i oni najskrovitiji (Iz 72; Ps 38,9-10; Br 15,39). Sjedište razuma i volje nalazi se u ovom organu, a na poseban način naglašen je preko njega odnos s Bogom. Srcem je čovjek poslušan Božjim zapovijedima (Pnz 8,2); Bog vidi u srce ljudsko (1 Sam 16,7) i pozna njegove namisli (Ps 44,22).

Za starozavjetnog čovjeka na poseban način je čovjekova životnost izražena riječju נְשָׁמָה (n^ošāmā^h) sa značenjem »dah, disanje« (24 puta), uz koju je nezostavno potrebno spomenuti i riječ דָּם (dām) što znači »krv« (360 puta). Oba izraza razlikuju se od prethodno navedenih jer oni uvijek označavaju njihovo osnovno i konkretno fizičko značenje.¹¹

N^ošāmā^h je određeniji izraz od nepēš, što dobro pokazuje primjer iz Knjige o Jošui:

Pobili su sve (כָּל־הַחַיִּים) oštricom mača, izvršujući »herem«, kletvu. Ne ostade ništa živo (כָּל־נְשָׁמָה), a Hasor spališe ognjem (Jš 11,11).

Taj se izraz čini i sinonimom za rū^aḥ, kako piše u Mudrim izrekama:

Svjetiljka je Gospodnja duh čovječji (נְשָׁמָת אֱלֹהִים): ona istražuje sve do dna utrobe (Izr 20,27).

Zadaća čovjekova duha je slaviti Gospodina; usp. Ps 150,6: »Sve što god diše, Gospodina neka slavi.« Na taj način je osnovna zadaća čovjekova daha/duha biti povezan sa Stvoriteljem i čuvati stvoreno.¹²

Sigurno je također da je život svakog živog stvorenja (čovjeka i životinje) njegova krv (usp. Lev 17,14; Pnz 12,23; Post 9,4-6) i posljedično tomu, zakon svetošti uključuje sve zločine povezane s nerazboritim prolijevanjem krvi, ne samo na obrednoj nego i na socijalnoj razini. Izraz koji se ovdje rabi je דָּמָו בֹּ (dāmāw bō), »njegova krv (krivica) je na njemu« (Lev 20,9) ili na »njegovoj glavi« (2 Sam 1,16; 1 Kr 2,37).¹³ Sve, dakle, što je u starozavjetnoj antropologiji povezano s dahom i krvlju odnosi se na poštivanje života, ali ne života samoga po sebi, nego na Gospodina, jer dah i krv pripadaju i dolaze od Njega i Njemu se vraćaju.

¹⁰ Usp. Heinz-Josef FABRY, לֵב lēb, u: *TDOT*, VII, Grand Rapids (MI) – Cambridge, 1995., 399–401.

¹¹ Usp. Hans Walter WOLFF, *Anthropology of the Old Testament*, Philadelphia, 1975., 59.

¹² Usp. *Isto*, 60.

¹³ Usp. *Isto*, 62.

Možemo reći da čitava starozavjetna koncepcija čovjeka polazi i usmjerenja je prema Stvoritelju, kao što i govori Knjiga mudrih izreka:

Sine moj, pazi na moje riječi, prigni uho svoje mojim besjedama.
Ne gubi ih nikad iz očiju, pohrani ih usred srca svoga.
Jer su život onima koji ih nalaze i ozdravljenje svemu tijelu njihovu.¹⁴
A svrh svega, čuvaj svoje srce, jer iz njega izvire život (Izr 4,20-23).

3. Starozavjetno poimanje i govor o bolesti, zdravlju i liječenju

Sada kada smo vidjeli kako Stari zavjet razumije i pokušava opisati čovjeka, pitanje koje je potrebno postaviti je sljedeće: Što Stari zavjet govori o brizi o ljudskom tijelu kao i o zdravlju i bolestima tijela? Zašto Bog, koji je sve stvorio i »vidio da je veoma dobro« (Post 1,31),¹⁵ dopušta čovjeku da se mijenja i stari te u konačnici da umre i propadne? Čovječanstvo koje je prema Božjem naumu u potpunom savršenstvu i skladu, u prvotnom odnosu prema Stvoritelju, darivatelju potpunosti i zdravlja, zašto je zaslužilo propadljivost nakon pada prvih ljudi (usp. Post 3)? Mogući odgovori na ta pitanja u kontekstu stvaranja čovjeka čini se da nisu u prvotnom Božjem naumu, već ih treba tražiti unutar svetopisamskih stranica.

Zato je jedan od važnijih elemenata u razumijevanju starozavjetne teologije zdravlja, bolesti i brige o tijelu tekst Ps 139 u kojemu psalmist razumije kako je njegovo tijelo stvoreno i u kakvom je odnosu čovjek pred Bogom:

Jer ti si moje stvorio bubrege, satkao me u krilu majčinu.
Hvala ti što sam stvoren tako čudesno,
što su djela tvoja predivna.
Dušu moju do dna si poznao,
kosti moje ne bjehu ti sakrite dok nastajah u tajnosti,
otkan u dubini zemlje.
Oči tvoje već tada gledahu djela moja,
sve već bješe zapisano u knjizi tvojoj:
dani su mi određeni dok još ne bješe ni jednoga (Ps 139,13-16).

¹⁴

כִּי־חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם וּלְכָל־בְּשָׂרוֹ מְרַפָּא: (Izr 4,22).

¹⁵ »Nakon odvajanja kopna od vode, Stvoritelj ocjenjuje sve stvoreno rečenicom koja zvuči kao refren: 'I vidje Bog da je dobro'. Ta ocjena dobiva svoj vrhunac u završnici zbivanja: 'I bijaše veoma dobro' (Post 1,10.12.18.21.25.31). Božja izjava je apsolutna, a ne komparativna«, George W. REID, *Zdravlje i ozdravljenje*, u: *Biblijski pogledi*, 11 (2003.) 1–2, 155.

Stvoritelj poznaje svoje najveličanstvenije stvorenje – čovjeka, još od trenutka njegova začeca (usp. Ps 22,10-11; 71,6; Jr 1,5; Iz 44,2,24; 49,1,5), čak više nego što čovjek poznaje samoga sebe.¹⁶ Čovjek također osjeća da nije gospodar svoje sudbine, već da ga uvijek prati Božji pogled, zbog čega se treba prepustiti Bogu i njegovu vodstvu u svim segmentima života (usp. Ps 33,13-15).¹⁷

3.1. Zdravlje i bolest u Starom zavjetu

Govoreći o zdravlju u kontekstu Starog zavjeta, potrebno je naglasiti činjenicu da se zdravlje u biblijskom smislu ne odnosi samo na fizičko stanje bića nego i na duhovne, mentalne i emocionalne karakteristike.¹⁸

Takav holistički pristup zdravlju u Starom zavjetu važan je unutar biblijskog pojma שְׁלֹמִים (šālôm),¹⁹ koji se može prevesti na više načina, kao npr. »zdravlje; sreća; dobro; potpunost; spas« i naravno »mir«. Kada je Jakov zapovjedio Josipu: »Hajde i vidi kako su (eš-š'lôm) ti braća i stoka pa mi javi« (Post 37,14), on je zapravo od Josipa tražio da vidi kakvo je njihovo fizičko stanje, a ne gdje se nalaze.

Osim navedenog izraza, u hebrejskoj bibliji Starog zavjeta nigdje se ne spominje konkretni izraz za »zdravlje«, već se autori koriste riječima koje su povezane s potpunosti osobe, kao što su: život/živjeti (חַיִּים hayyîm / חַיָּה hyh); vratiti se (שׁוּב šub); biti potpun (תָּמַם tmm); biti snažan (חֲזָק hzq) i ozdraviti (רָפָא rp' u nifalu).²⁰

Tek se u LXX rabi izraz ὑγίεια/ὑγιαίνω (*hygieia/hygiainō*) sa značenjem »zdravlje; biti zdrav«, kada se prevodi hebrejska riječ šālôm.²¹

Iskustvo bolesti u Starom zavjetu razumijevalo se na individualnoj (usp. 2 Ljet 21,15-20; Br 12,10; Ps 16,2; Ps 32,10; Job 1,21; 2,10) i/ili kolektivnoj razini (usp. Lev 26,25; Br 14,12; Pnz 28,12f; 1Kr 8,37; 2 Ljet 21,12-14). Zdravlje je u biblijskom pogledu posebna kvaliteta koja pripada čovjeku, ono utječe na njegov integritet kao osobe, ali također se mora shvaćati i u odnosu prema Bogu, drugim lju-

¹⁶ Usp. Gianfranco RAVASI, *Il libro dei Salmi. Commento e attualizzazione*, III (101–150), Bologna, 2008., 813–814.

¹⁷ »Gospodin motri s nebesa i gleda sve sinove čovječje. Iz svoga prebivališta motri sve stanovnike zemaljske: on je svima srca stvorio i pazi na sva djela njihova.«

¹⁸ Usp. Gerhard F. HASEL, *Health and Healing in the Old Testament*, u: *Andrews University Seminary Studies*, 21 (1983.) 3, 191.

¹⁹ Usp. George W. REID, *Zdravlje i ozdravljenje*, 159–160.

²⁰ Usp. Johannes SCHILLER, *Gesundheit*, u: <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/19472/> (25. VIII. 2019.).

²¹ Post 26,6: Opet ih upita. »Je li zdravo?« Zdravo je (הַשְׁלֹמִים לוֹ יִאמְרוּ שְׁלֹמִים / ὑγιαίνει οἱ δὲ εἶπαν ὑγιαίνει); a evo mu dolazi kći Rahela sa stadom«, odgovore.

dima i svijetu.²² Starozavjetni pisci bolest su smatrali Božjom disciplinarnom mjerom: »Ja usmrćujem i oživljujem; ja udaram i iscjeljujem (i nitko se iz ruke moje ne izbavlja)« (Pnz 32,39b).²³

Levitski zakonik od 12. do 15. poglavlja donosi neke zdravstvene propise, među kojima se nalaze i različite bolesti. Među prvima i najznačajnijima navode se kožne bolesti, dok bi se popis raznih bolesti u Starom zavjetu mogao svesti na sljedeće:²⁴

BOLEST	TERMIN	BIBLIJSKI NAVOD
KUGA I RAZLIČITE EPIDEMIJE	דָּבָר	Izl 9,1-7; Lev 26,25; Pnz 8,21; 2 Sam 24,13; 1 Kr 8,37; 1 Ljet 21,12; 2 Ljet 6,28; 20,9; Sir 39,29; 40,9; Jr 18,21; 21,9; 27,13; Ez 5,17; 7,15; Hab 3,5
POŠASTI	קָטָב	usp. Iz 28,2
IZRASLINE, ČIREVI	קָחוּר	1 Sam 6,5
BOGINJE/KOZICE	שָׁחִין	Izl 9,8-11; Job 2,7
GUBA I ČIREVI	צָרַעַת // λέπτα	2 Ljet 26,20
PARALIZA/ HROMOST I DEFORMACIJE	שְׁרוּעַ = iznakažen; פְּסָח = izobličćen	Lev 21,18; 2 Sam 19,27
SLJEPOĆA GLUHOĆA NIJEMOST	עוֹר חֵרֶשׁ אֵלֶם	Lev 21,17-23 Izl 4,11
BJESNILA LUDILA I EPILEPSIJA	שִׁגְעוֹן תְּמָהוּן לִבָּב	Pnz 28,28 Br 24,4: »(Bileam) pada i oči mu se otvaraju«
SUNČANICA I TOPLINSKI UDAR	καύσων	Jdt 8,3; 2 Kr 4,18-20 ²⁵
GROZNICA	חֲרָר / חֲרָרָה / חֲרָרָה	Pnz 28,22
TUBERKULOZA ILI GROZNICA	חֲרָרָה / חֲרָרָה	Lev 26,16; Ps 106,15; Iz 10,16
CRIJEVNI GRČEVI	שִׁנְפוֹן	Pnz 28,22
RAZNI NAMETNICI I PARAZITI	npr. כְּנָם = komarci	Izl 8,14-15

²² Usp. Gerhard F. HASEL, *Health and Healing in the Old Testament*, 192.

²³ Bolest se često predstavljala i kao posebna kazna za neki grijeh ili ljudsko ponašanje, ali kao kušnja. Usp. Luciano STERPELLONE, *Medicina u Bibliji*, Zagreb, 2020., 12–20.

²⁴ Popis bolesti sastavljen je uz pomoć sljedećih izvora: Slavica DODIG, *Biblijska medicina – O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, Zagreb, 2016., 52; Henrike FREY-ANTHES, *Krankheit und Heilung (AT)*, u: <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/24036/> (1. IX. 2019.); Luciano STERPELLONE, *Medicina u Bibliji*, 95–114; 117–126.

²⁵ »Dječak je rastao. Jednoga dana ode ocu kod žetelaca. I potuži se ocu: 'Jao, glava, glava moja!' A otac zapovjedi jednom momku da ga odnese majci. On ga uze i odvede ga njegovoj majci. Na njenim je koljenima ostao do podne i onda umrije.«

BOLEST	TERMIN	BIBLIJSKI NAVOD
RAK	מַעֲפָה לְחַיִּי = bolest crijeva (dugotrajna)	Joram u 2 Ljet 21,14-19
KRVOŽILNI POREMEĆAJI	הִלָּה אֶת-רֵגְלָיִם	Asa 1 Kr 15,23c – bolovi u nogama
MOŽDANI I SRČANI UDARI	וַיִּנְקַח לְבוֹ בְּקַרְבּוֹ = i tada mu obamrije srce u grudima	Nabal nakon pijanstva u 1 Sam 25,36-37
ŽENSKÉ BOLESTI – KRVARENJA I PERIODI	זֶבֶה דָּם / זֶבֶה דָּם = izljevi krvi גְּדָה = mjesečnica	Lev 12; 15
SMRTNOST NOVOROĐENČADI	אָנָּשׁ	2 Sam 12,15-18
MUŠKE BOLESTI (PROSTATA I PROLIJEVANJE SJEMENA)	זֶבֶה = izljev	Lev 15,2-15.16-18

Možemo reći da je većina navedenih bolesti povezana s ambijentom, odnosno mjestom i podnebljem u kojem se živi, ali i mjestom nastanka biblijskih spisa, te je uz njih potrebno spomenuti i još neke činjenice koje uvjetuju već spomenuti holistički pristup i pogled na starozavjetnu tematiku zdravlja, bolesti i brige o ljudskom tijelu.

3.2. EXCURSUS: Neki »čimbenici« dobrog i lošeg zdravlja u Starom zavjetu²⁶

Biblijski izvještaji prvih jedanaest poglavlja Knjige Postanka zdravlje pojedinca povezuju s trajanjem životnog vijeka. Prije potopa čovjekov život trajao je u prosjeku od 777 do 969 godina (usp. Post 5,31.29), a nakon potopa prosjek životnog vijeka bio je između 205 i 239 godina. U kasnijem razdoblju, samo je Mojsije doživio 120 godina (usp. Pnz 34,7), Josip 110 godina (usp. Post 50,26), dok je prosjek prema biblijskim izvještajima bio oko 80 godina (Ps 90,10).²⁷

Pretpostavlja se da je degenerativni proces bio uvjetovan ambijentalnim i sličnim faktorima.²⁸ Koliko je poznato (podrazumijevajući biblijske izvore i

²⁶ Zbog boljeg razumijevanja i kontekstualiziranja tematike, u ovom *excursus*-u donosimo u kratkim crtama neke od mogućih čimbenika koji su uvjetovali dobro ili loše zdravlje. Usp. George W. REID, *Zdravlje i ozdravljenje*, 178–182.

²⁷ »Zbroj naše dobi sedamdeset je godina, ako smo snažni, i osamdeset; a većina od njih muka je i ništavost: jer prolaze brzo i mi letimo odavle.«

²⁸ Samo je Nahor živio 148 godina (usp. Post 11,24-25). Usp. Hans Walter WOLFF, *Anthropology of the Old Testament*, 119–120; Gerhard F. HASEL, *Health and Healing in the Old Testament*, 192–193.

poznajući geografske okolnosti), u području Plodnog polumjeseca, Palestina nije bila toliko pod utjecajem različitih epidemija i bolesti kao Mezopotamija i Egipat, područja oko ušća rijeka plodna komarcima. Zato se brojne bolesti povezuju s boravkom Izraelaca upravo u navedenim područjima. Prostor Palestine bio je povoljniji za život zbog geografskog položaja (brdoviti kraj i planinski zrak), što je bilo još jedno od važnih obilježja Obećane zemlje. Ujedno, prema biblijskim izvještajima, čitav stvoreni svijet povezan je sa svojim stanovnicima (usp. Jr 51,48a; Ps 96,11), zbog čega je Sveto pismo prepuno zakona koji reguliraju čovjekove odnose i ljudsko tijelo s ambijentom u kojemu se nalaze.²⁹ Svako kršenje zakona »protiv ambijenta« u kojem se osoba nalazi posljedično dovodi do smanjenja životnog vijeka, ali prvo do bolesti.

Svećenički dodatak izvještaju o stvaranju spominje sedmi dan kao dan odmora (usp. Post 2,1-3). Sedmi dan bio je darovan čovjeku (usp. Izl 20,11;17) i služio je kao dan odmora od uobičajenih aktivnosti (usp. Izl 20,8-11). Za svećeničku predaju (usp. Izl 31,13-17) subotnji odmor je znak saveza i izvanredno sredstvo kojim Izraelci sudjeluju u Božjoj svetosti, odmarajući se, poput Boga, nakon završenog stvaranja (usp. Post 2,1-4).³⁰ Ovo posljednje tumačenje posebno se razvilo za vrijeme izgnanstva, kada je prakticiranje subote postalo jedno od najvažnijih sredstava kojim se održavao odnos u zajednici, čuvajući tako svoj identitet izabranog naroda.³¹ Osim subote spominje se i subotnja/sedma godina (usp. Lev 25,1-7), koja je zanimljiva u kontekstu ekološkog očuvanja i dopuštanja zemlji da se odmori i obnovi nakon sedmogodišnjeg ciklusa. Subotnji odmor treba podsjećati na stvaranje (usp. Izl 20,11) i u sebi podrazumijeva duhovno obilježje prepoznavanja Boga kao Stvoritelja i Spasitelja (usp. Pnz 5,15). Subota želi podsjećati na holistički pogled na osobu. Subotom je osoba potpuna, jer toga dana, u trenutcima odmora, njezine fizičke i duhovne sile (či-

²⁹ Enciklika pape Franje *Laudato si'* donosi neke slične elemente: »Na ljudsko biće spada odgovornost čuvanja i obrađivanja vrta svijeta (usp. Post 2,15) [...], znajući da krajnji cilj ostalih stvorenja nismo mi. Umjesto toga, sva ona zajedno s nama i po nama, napreduju prema zajedničkom cilju koji je Bog«, papa FRANJO, *Laudato si'*. Enciklika o brizi za zajednički dom (24. V. 2015.), Zagreb, 2015., br. 67, 83.

³⁰ Usp. Subota, u: Xavier LÉON-DUFOUR (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1993., 1287-1288.

³¹ »Medical science has shown, however, that ideal rest period for the healthy operation of the human body and mind is that of one day in seven. Some persons appear to survive for a time without a regular »sabbath« interval, but it is doubtful that they are performing at anything approaching their maximum and they are certainly making themselves vulnerable to physical or mental breakdown. Thus the biblical concept of sabbath has not merely positive and recuperative values for the individual but also serves to guard against disease«, Roland Kenneth HARRISON, *Leviticus: An Introduction and Commentary*, Downers Grove (IL), 1980., 223.

tati: »zdravlje« u smislu šālôm-a) u mogućnosti su ponovne i potpune obnove (možemo reći re-kreacije).

Zanimljivo je primijetiti kako Stari zavjet govoreći o prehranbenim navikama nikada ne spominje zdravlje, već svetost života. Već prve informacije o načinu prehrane nalazimo u Knjizi Postanka.³² Čitamo da je i Noa u vrijeme potopa uzeo sa sobom nešto hrane (usp. Post 6,21).

Propise o prehrani nalazimo u Lev 11,3-19, gdje ponovno nisu povezani sa zdravljem, već s čistim i nečistim životinjama (usp. Post 7,2). Možemo pretpostaviti kako je razlika između čistog i nečistog učinjena iz zdravstvenih razloga,³³ ali također i iz činjenice da se život nalazi u krvi (usp. Post 9,4). Upravo iz toga proizlazi poveznica između prehrane i svetosti života. Nije dopušteno jesti niti jedan oblik života, tj. životinju koja može ubiti drugu životinju i time narušiti svetost života. Sukladno tomu Mojsijeva legislacija o čistom i nečistom zasigurno je povezana sa zajednicom saveza koja je trebala biti u stanju svetosti i zdravlja (= potpunosti) kako bi izbjegla mogućnost bolesti.

3.3. Liječenje u Starom zavjetu

Koncept i svrhu liječenja u Starom zavjetu treba promatrati holistički kao i zdravlje. Ključnu tematiku o liječenju nalazimo u Izl 15,26c (»Jer ja sam Gospodin koji daje zdravlje« [יְהוָה רֹפֵאֵךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ]).³⁴ Poslušnost Stvoritelju i njegovim zakonima bila je preduvjet za zdrav i potpun život.

O liječničkom znanju u Starom zavjetu znamo jako malo. Ako je netko bio ranjen, rane su se liječile prirodnim putem, npr. uljem (usp. Iz 1,6; Lev 13 – 14), balzovima (usp. Jr 8,22; 46,11; 51,8), žuči (usp. Tob 6,9) ili smokvama (usp. 2 Kr 20,7; Iz 38,21).³⁵ Stari zavjet govori o skrbi i odnosu prema bolesnicima, koji nisu smatrani nečistima (usp. 2 Kr 8,29; 9,16; 13,14; Job 2,11-13; Ps 41,7), dok

³² Post 1,29: »Evo, dajem vam sve bilje što se sjemeni, po svojoj zemlji, i sva stabla plodonošna što u sebi nose svoje sjeme: neka vam budu za hranu!«; 2,16-17: »Sa svakoga stabla u vrtu slobodno jedi, ali sa stabla spoznaje dobra i zla da nisi jeo! U onaj dan u koji s njega okusiš, zacijelo ćeš umrijeti!«

³³ Usp. Gerhard F. HASEL, *Health and Healing in the Old Testament*, 196; Luciano STERPELLONE, *Medicina u Bibliji*, 65–94.

³⁴ Usp. Judith L. HILL, *Health, Sickness and Healing in the New Testament*, u: *Africa Journal of Evangelical Theology*, 26 (2007.) 2, 154. Za detaljniju analizu pojma »liječiti« upućujemo na: Michael L. BROWN, רָפָאֵי, u: *TDOT*, XIII, Grand Rapids (MI) – Cambridge, 2004., 593–602.

³⁵ Usp. Henrike FREY-ANTHES, *Krankheit und Heilung (AT)*, u: <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/24036/> (1. IX. 2019.). Neplodnosti je mogla pomoći mandragora (usp. Post 30,14-16).

posjet bolesnicima nije uvijek bio ugodan i pozitivan (usp. Job 16,1-5; 19,17; 17,1-10; Ps 41,7; 69,9-13.21-30). Česta je bila i molitva za bolesnika (usp. 2 Sam 12,16; Br 12,11-13; 21,7).

Malo je spomena liječnika u starozavjetnom kontekstu. Nešto čitamo u Knjizi Postanka, gdje se vjerojatno misli na Egipćane:

Poslije toga Josip naredi liječnicima koji su se nalazili u njegovoj službi da mu oca balzamiraju, i oni balzamiraju Izraela (Post 50,2).

Spomen liječnika upotrebljava se i kao pjesnička metafora:

Jer, kovači laži vi ste pravi, i svi ste vi zaludni liječnici! (Job 13,4)

Izlječenje se može promatrati i na duhovnoj razini:

Zar u Gileadu nema balzama? Nema li ondje liječnika? Ta zašto ne dolazi ozdravljenje kćeri naroda mojega? (Jr 8,22).

U Drugoj knjizi Ljetopisa čitamo o konkretnoj bolesti kralja Ase (910. – 869. pr. Kr.):

Razbolio se trideset i devete godine kraljevanja, od nogu, te mu se bolest veoma pogoršala, ali ni u bolesti nije tražio Jahvu, nego liječnike. Tako Asa počinu sa svojim ocima i umrije četrdeset i prve godine svoga kraljevanja (2 Ljet 16,12-13).

Iz ovog zadnjeg spomena liječnika i konteksta (usp. 2 Ljet 16,7-14) nije lako zaključiti do koje mjere je pozivanje liječnika u slučaju bolesti bio grijeh. Ono što iz teksta proizlazi je moguća činjenica da je pozivanje liječnika u slučaju bolesti moglo biti smatrano grijehom. Asa nije tražio Gospodina, već strane liječnike, zbog čega je umro.

Bog je Stvoritelj i Gospodar života, zbog čega je JHWH 'liječnik' *par excellence*. Različiti su izvještaji koji potvrđuju činjenicu da Gospodin daje zdravlje i on jedini liječi. Abraham moli za Abimeleka, njegovu suprugu i njegove sluškinje te oni ozdravljaju (Post 20,17). Psalmist često moli i Gospodin ga ozdravlja (usp. Ps 30,2; 103,3; 107,20; 147,3; 6,2; 41,4). Bog dakle, nije samo gospodar povijesti nego i gospodar života i smrti (usp. Pnz 32,39; 1 Sam 2,6).

Biblijski tekst koji govori jasno o zdravlju i liječnicima nalazimo tek u Knjizi Sirahovoj:³⁶

Sine moj, dok si živ, kušaj narav svoju, vidi što joj šteti i to joj uskrati.

³⁶ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina – O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, 74–75.

Jer nije svima sve probitačno niti je svakomu sve po volji.
Ne budi nezasitan u slasticama i ne budi lakom za jestvinom.
Jer prekomjerno jelo donosi bolest i proždrljivost izaziva proljev.
Mnogi pomriješete od neumjerenosti, a tko se čuva produžuje svoj život.
Časti liječnika čašću koja mu pripada zbog njegove službe, jer je i njega
Gospod stvorio.
Liječenje od Svevišnjeg dolazi, kao što se dar od kralja dobiva.
Znanje uzdiže glavu liječniku i moćnici ga poštuju.
Gospod od zemlje pravi lijekove i razborit ih čovjek ne odbacuje.
Nije li po drvetu voda postala slatka, pokazujuć tako svoju moć?
Ljudima je dao znanost da uzmognu slaviti snagu djela njegovih.
Njima se liječi i bol ublažuje, od njih ljekarnik lijekove priprema.
Tako nema kraja djelima njegovim, i po njemu se blagostanje širi svijetom.
Sine moj, u bolesti ne budi potišten, već se Bogu moli, jer on zdravlje daje.
Bježi od nepravde i ne budi pristran, i od svih grijeha očisti srce.
Prinesi žrtvu blagomirisnu i spomen-žrtvu i pretio dar prema imanju svojem.
Ali i liječniku mjesta daj, i njega je Gospod stvorio:
nek' nije daleko od tebe, jer i on je potreban.
Katkad je spas u ruci njihovoj,
jer se i oni Bogu utječu da im poda milost izlječenja i lijek za spas života.
Tko griješi pred Stvoriteljem svojim nek' padne u ruke liječničke (Sir
37,27 – 38,15).

Čovjek u svojoj bolesti mora imati povjerenja u Stvoritelja jer liječenje nije samo fizički proces. Molitva za ozdravljenje podrazumijeva i oprostjenje grijeha (usp. Ps 41,3-4; 30,3-6; 2 Ljet 7,14). Kod proroka je liječenje povezano sa socijalnim, političkim i duhovnim aspektima života, ponajviše kako bi se izabrale prave životne vrijednosti:

Ovako govori Jahve: »Proklet čovjek koji se uzdaje u čovjeka, i slabo tijelo smatra svojom mišicom, i čije se srce od Jahve odvraća.
Blagoslovljen čovjek koji se uzdaje u Jahvu i kome je Jahve uzdanje.
Ja, Jahve, istražujem srca i ispitujem bubrege, da bih dao svakom po njegovu vladanju, prema plodu ruku njegovih.
Prepelica što leži na jajima a ne leže jest onaj što nepravdom stječe bogatstvo: usred dana svojih ostavit' ga mora i na kraju ostaje luda.«
O Jahve, nado Izraela, svi koji te ostave postidjet će se, koji se odmetnu od tebe bit će u prah upisani, jer ostaviše Izvor žive vode.

Iscijeli me, Jahve, i bit ću zdrav, spasi me, i bit ću spašen, jer ti si pjesma moja (Jr 17,5.7.11.3-14).

Kod Jeremije je poziv za povratkom Gospodinu povezan s obećanjem ozdravljenja (usp. Jr 3,22) i spasenjem (usp. Iz 17,14). Jednostavno rečeno, starozavjetni pisci su uvjereni da ih Bog može ozdraviti u svakom aspektu života.³⁷

Stari zavjet također govori o budućim vremenima u kojima će doći »ozdravitelj«, mesijanski otkupitelj, čija će vladavina biti obilježena sveopćim ozdravljenjem:

Sljepačke će oči progledati, uši će se gluhih otvoriti,
tad će hromi skakati k'o jelen, njemakov će jezik klicati (Iz 35,5-6a),

doći će godina »Božje milosti« (usp. Iz 61,2a), a situacija će biti u potpunoj novosti života, kao što Izaija govori:

U njemu više neće biti novorođenčeta koje živi malo dana ni starca koji ne bi godina svojih navršio: najmlađi će umrijet' kao stogodišnjak, a tko ne doživi stotinu godina prokletim će se smatrati (Iz 65,20).

4. Novozavjetno poimanje »čovjeka«

Grčki prijevod Starog zavjeta, LXX, naziva čovjeka *soma*. Ta riječ nema jedinstvene hebrejske istoznačnice. *Soma* označava čitava čovjeka, kako živi, radi ili se misli na čovjeka s obzirom na njegovu seksualnu funkciju (spolnost), u čemu se prema starozavjetnom shvaćanju čovjek iskazuje kao potpunost. Značenje riječi *soma* tek se u apokaliptičkom židovstvu pobliže razvija.³⁸

Riječ *bāšār* u grčkom se jeziku prevodi kao *σάρξ* (*sarks*) ili *σῶμα* (*sōma*). Slično kao *bāšār* i *sarks* se odnosi na materijalnu tjelesnost i postojanost (usp. Iv 1,14), a ujedno i obilježava zajedničku tjelesnost (usp. Mt 19,5). Kod Pavla se riječ *sarks* javlja u negativnom značenju, jer je čitav čovjek (ne samo 'tjelesnost') podložan grijehu. Zbog privrženosti grijehu, čovjek se zatvara 'u sebe', u svoje tijelo i nije otvoren Bogu (usp. Rim 7,14). U takvom kontekstu smješta se i oprečnost života po tijelu i/ili po duhu. Život po tijelu usmjeren je samo prema prolaznim vrijednostima ovozemnog života, dok je život po duhu usmjeren višim vrijednostima poput dobrote, ljubavi... (usp. Gal 5,22).

³⁷ Usp. Judith L. HILL, *Health, Sickness and Healing in the New Testament*, 156.

³⁸ Usp. Anton GRABNER-HAIDER, *Tijelo (tjelesnost)*, u: Anton GRABNER-HAIDER (ur.), *Praktični biblijski leksikon*, Zagreb, 1997, 419–420.

Govoreći o tijelu, Novi zavjet uvelike preuzima pojmove Starog zavjeta.³⁹ Čovjek je također πνεῦμα (pneuma), što predstavlja životnu čovjekovu snagu u svojoj cjelokupnosti. Čovjekov *pneuma* je u odnosu s Božjim *pneuma*. Čovjek je i καρδιά (kardia = srce). Čitav čovjek je *kardia*, jer se u srcu očituje sve ono što čovjek jest i što čini. U čovjekovu srcu je središte triju temeljnih snaga: duhovne i duševne (usp. Iv 14,27; Dj 2,37); etička sposobnost (usp. Lk 6,45; Rim 2,15) i živi odnos s Bogom (usp. Mt 22,37; 1 Tim 1,5).

Posebno je značajan pojam tijela (σῶμα / *sōma*) kod Pavla. Tijelo označava cijelog čovjeka i ono je identično s »osobom«. Tijelo treba proslavljivati Boga (usp. Rim 12,1),⁴⁰ ali ono može postati i žrtvom grijeha (usp. Rim 6,12; 7,23ss). Stoga otkupljenje čovjeka iz prostora smrti i grijeha Pavao može shvatiti samo kao otkupljenje tijela (usp. Rim 6,11). Pavao tvrdi da je sve pod Božjom vlašću, ali Bog uvijek na dobro želi surađivati s onima koji ga ljube (usp. Rim 8,28).

Sve što je Bog stvorio i što čini je dobro te oni koji to niječu zaprečuju sebi više duhovne darove:

Doista, svako je Božje stvorenje dobro i ne valja odbaciti ništa što se uzima sa zahvalnošću jer se posvećuje riječju Božjom i molitvom (1 Tim 4,4-5).

U govoru o tijelu Pavao se više fokusirao na duhovno nego na tjelesno biće, jer je razumijevao kraljevstvo Božje kao duhovnu stvarnost, odnosno život u Duhu.⁴¹ »Ta kraljevstvo Božje nije jelo ili piće, nego pravednost, mir i radost u Duhu Svetome« (Rim 14,17; usp. 1 Kor 15,50). Povrh toga Pavao često naglašava duhovni život koji treba jačati svakodnevno:

Zato ne malakšemo. Naprotiv, ako se naš izvanji čovjek i raspada, unutarnji se iz dana u dan obnavlja. Ta ova malenkost naše časovite nevolje donosi nam obilato, sve obilatije, breme vječne slave jer nama nije do vidljivog nego do nevidljivog: ta vidljivo je privremeno, a nevidljivo – vječno (2 Kor 4,16-18).

Čovjek je *sarx* (meso) kada u svojem tjelesnom i ljudskom postojanju živi u iluziji samodostatnosti, ako se zatvara pred svojim Stvoriteljem i pred bližnjima, ako je sam sebi postao mjerom. Kao *sarx* čovjek potječe od »Adama«,

³⁹ Usp. Doris RIEMENSPERGER, Tijelo, u: Anton GRABNER-HAIDER (ur.), *Praktični biblijski leksikon*, 419.

⁴⁰ »Zaklinjem vas, braćo, milosrđem Božjim: prikažite svoja tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu milu – kao svoje duhovno bogoslužje.«

⁴¹ Usp. Larry J. KREITZER, Kingdom of God/Christ, u: Gerald F. HAWTHORNE – Ralph P. MARTIN – Daniel G. REID (ur.), *Dictionary of Paul and his Letters*, Downers Grove (IL) – London, 1993., 524–526.

tj. čovjek se u biti sam sebi otuđio. Krist mu je otvorio mogućnost da se poistovjeti sa samim sobom i s mogućnostima svoje stvorenosti. Stoga se cjelokupno zalaganje onoga koji se želi pozvati na Krista odnosi na njegovo postojanje u tijelu, u svijetu i u odnosu na druge ljude (usp. Rim 12,1-2).⁴² Tu se osoba mora odlučiti hoće li netko naći put prema Bogu, prema samom sebi i prema bratu. Tu se odvija jedino i konačno »bogoslužje« (svjetovno bogoslužje), tu se događa borba Boga protiv sila zla, tu se odlučuje hoće li ovaj svijet postati »novim stvorenjem« Božjim.⁴³

5. Bolest i zdravlje u Novome zavjetu

Već smo napomenuli da bolest i smrt nisu bili prvotni Božji plan za stvorenog čovjeka (usp. Post 1,31), već postaju posljedica čovjekova neposluha.⁴⁴ Pavao dobro tumači tu posljednicu kada govori:

Da, ali smrt je od Adama do Mojsija doista kraljevala i nad onima koji ne sagriješiše prekršajem sličnim kao Adam, koji je pralik Onoga koji ima doći (Rim 5,14).

Najbolja konkretna poveznica s tim tekstom može se pronaći u Matejevu evanđelju:

A uvečer mu donijese mnoge opsjednute. On izagna duhove riječju i sve bolesnike ozdravi – da se ispuni što je rečeno po Izaiji proroku: On slabosti naše uze i boli ponese (Mt 8,16-17).

Navod iz Matejeva evanđelja sličan je onome u Iz 53,4.⁴⁵ Isus je tako obećani izlječitelj, Sluga Gospodinov.⁴⁶ Prema Ivanovu evanđelju, Isus je također i darovatelj života (usp. Iv 11,1-44). U Djelima apostolskim vjera predstavlja ključan element u čudima izlječenja (usp. Dj 4,23-30; 9,17,34; 14,10; 16,18). Međutim, fizička briga za tijelo ne smije biti izostavljena (Ef 5,29: »Ta nitko nikada ne mr-

⁴² Usp. Anton GRABNER-HAIDER, *Tijelo (tjelesnost)*, 420.

⁴³ Usp. *Isto*, 420.

⁴⁴ Usp. Judith L. HILL, *Health, Sickness and Healing in the New Testament*, 153. »U sredinu u kojoj nije bilo razdora, sukoba, međusobnog proždiranja ili bilo kojeg elementa stranog Njegovoj volji, Stvoritelj je smjestio ljude, stvorenja s jedinstvenom sposobnošću da ostvare prisan odnos s Njim. Njegov svijet je bio planet veoma složen po svojoj građi, organiziran u integriranu skladnu cjelinu u kojoj su se pripadnici ljudskog roda i cijela priroda sjedinili u dostizanju božanskih ideala. *Svaka razumna ocjena biblijskih doktrina o zdravlju i ozdravljenju mora ovo uzeti u obzir!*«, George W. REID, *Zdravlje i ozdravljenje*, 155.

⁴⁵ »A on je naše bolesti ponio, naše je boli na se uzeo, dok smo mi držali da ga Bog bije i ponižava.«

⁴⁶ Usp. Judith L. HILL, *Health, Sickness and Healing in the New Testament*, 162–165.

zi svoga tijela, nego ga hrani i njeguje kao i Krist Crkvu») jer se i o tijelu treba brinuti u ovozemnom životu (1 Tim 4,8a: »Tjelesno vježbanje malo čemu koristi«, ali je unatoč svemu tome duhovna briga važnija (1 Tim 4,8b: »pobožnost je svemu korisna jer joj je obećan život – sadašnji i budući«).⁴⁷

Opisi bolesti u Novom zavjetu su mnogo rjeđi nego opisi bolesti u Starom zavjetu.⁴⁸

BOLEST	TERMIN	BIBLIJSKI NAVOD
GUBA	λέπρα	Mk 14,3; Mt 8,2-4
VRUĆICA	πυρετός	Mk 1,29-30; Iv 4,46-53; Dj 28,8
BOLESTI OČIJU	τυφλός	Mk 8,22-25; Lk 7,21-22; 14,13; 18,35-43; Iv 9,1-3
GLUHOĆA I NIJEMOST	κωφός	Mk 7,31-37; Mt 9,32-34; 11,5; 12,22
MUCANJE	μογιλάλος	Mk 7,31-37
ČIREVI	έλκόω = biti pokriven ranama ili čirevima σκαωληκόβρωτος = izjeden od crva	Lk 16,20-21; Dj 12,23; Otk 16,2
RANE	τραῦμα	Lk 10,34; Dj 16,33
HROMOST	χωλός	Mt 11,5; 15,30-31; 18,8; 21,14; Iv 5,3; Dj 3,2-8; 8,7
SAKATOST	κυλλός	Mt 18,8; 15,30-31; Lk 14,13
ZGRBLJENOST	συγκύπτω	Lk 13,11-12
SRDOBOLJA/DIZENTERIJA	δυσεντέριον	Dj 28,8
PRODULJENO KRVARENJE U ŽENA	ούσις αίματος	Mk 5,25-34; Lk 8,43-48
BRAČNA NEPLODNOST	στείρα	Lk 1,7-25.36
UZETOST/USAHLOST	ξηρός	Mk 2,1-12; 3,1-6; Iv 5,3-12; 8,7; 9,33
VODENA BOLEST	ύδρωπικός	Lk 14,2
PADAVICA/MJESEČARENJE	σεληνιαζομαι = biti mjesečar ili epileptičar σπαράσσω = potresti, stresti	Mk 9,14-29; Mt 17,14-21; Lk 9,37-43
OPSIJEDNUTOST ZLIM/NEČISTIM DUHOVIMA	πνεῦμα άκάθαρτον	Mk 1,23-28; 3,11; 5,1-20; Dj 8,7

⁴⁷ Usp. *Isto*, 177.

⁴⁸ Usp. Slavica DODIG, *Biblijska medicina – O zdravlju, bolesti i smrti u Bibliji*, 84-97. Ovdje ne navodimo sva mjesta na kojima se spominje dotična bolest, već samo neka kao primjer.

Unatoč skromnom spominjanju liječnika (usp. Mk 2,17; 5,25-26; Lk 4,23; Kol 4,14) u kontekstu bolesti i liječenja u Novom zavjetu, spomen izlječenja nadovezuje se na starozavjetni govor o jedinome *pravom* liječniku. Onaj koji liječi je Isus, a za izlječenje je potrebna vjera. Posljedica bolesti je grijeh i udaljavanje Boga, zbog čega bolesnik u svojoj patnji i bolesti osjeća potrebu približiti se Bogu. Sv. Pavao najbolje objašnjava taj odnos:⁴⁹

I da se zbog uzvišenosti objavâ ne bih uzoholio, dan mi je trn u tijelu, anđeo Sotonin, da me udara da se ne uzoholim. Za to sam triput molio Gospodina, da odstupi od mene. A on mi reče: »Dosta ti je moja milost jer snaga se u slabosti usavršuje.« Najradije ću se dakle još više hvaliti svojim slabostima da se nastani u meni snaga Kristova. Zato uživam u slabostima, uvredama, poteškoćama, progonstvima, tjeskobama poradi Krista. Jer kad sam slab, onda sam jak (2 Kor 12,7-10).

Zaključak

Prema svetopisamskoj je tradiciji čovjekovo tjelesno postojanje usmjereno na međuljudsko i socijalno postojanje. Kao tijelo čovjek se otkriva i upoznaje u odnosu prema drugom čovjeku, i postaje čovjekom u odnosu prema drugom čovjeku, ali i prema Stvoritelju. Svojim tijelom, jer posjeduje životnu snagu, a često i slabost, čovjek se upućuje i prisiljava na djelovanje. Tijelo, dakle, znači mogućnost djelovanja, odlučivanja, razvijanja, a još i više – potrebe da se u potpunosti ostvari. Tijelo govori već samo po sebi, ali još više čovjek se upravo tijelom razvija u svim svojim mogućnostima po čemu najviše postaje svjestan samog sebe kao tjelesnog bića⁵⁰ (poput monaha sa slike na obali uzburkanog mora). Govoriti stoga o zdravlju i bolesti u Svetom pismu nije moguće na temelju modernog poimanja pojmova zdravlja i bolesti, gdje oni predstavljaju naočigled određene fizičke poteškoće. Govoriti o zdravlju i bolesti u Svetom pismu znači govoriti o poremećajima na društvenoj, tjelesnoj, ali i duhovnoj razini. Narušeni odnosi prema Stvoritelju, stanje grijeha, društveni konflikti, narušavanje sklada u stvorenom svijetu, sve su to razlozi koji dovode do »bolesti« prema svetopisamskoj tradiciji. Bolest je kazna i u bolesti je narušena slika čovjeka stvorenog na Božju sliku i priliku (usp. Post 1,27). Potrebno je stoga obratiti se Bogu jer on jedini može izliječiti i vratiti čovjeku puninu i mir (*šālôm*). Potrebno se pokrenuti, okrenuti Stvoritelju i ponovno krenuti putem

⁴⁹ Usp. *Isto*, 102.

⁵⁰ Usp. Anton GRABNER-HAIDER, *Tijelo (tjelesnost)*, 419–421.

svetosti. Povratak u Božju milost moguće je i ostvaren u potpunosti dolaskom Mesije, Isusa spasitelja. Onaj koji vjeruje u njegovu ozdraviteljsku moć, čak i ako samo čuje te prihvati Njegovu Riječ, može ozdraviti i tako ponovno otkriti puninu dostojanstva sebe kao osobe te postati »novo stvorenje«.

Abstract

BIBLICAL ANTHROPOLOGY OF HEALTH AND ILLNESS

Anđelo MALY

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
maly.angelo@gmail.com

An answer to the question who is the human being can be given from multiple perspectives. This article offers an answer from the point of view of Biblical anthropology by reflecting on the relation of the human being towards health and illness. According to the Holy Scriptures, a discourse on health and illness is not possible without the terminological background that points out the wholeness of the human being as a person. When the integral image of the human being as envisioned by the Scripture, whereby he/she is seen as the image of God (cf. Gen 1:27), is disturbed, the human being starts to disintegrate. This disintegration is brought about by sin and disturbance of the relation towards the Creator and the created world. Various illnesses that are mentioned in the Old Testament and the New Testament clearly manifest the consequences of aforementioned disturbed relations. A discourse on healers and healing, i.e., being brought back into wholeness, can also be found in Biblical texts. God is the healer par excellence and announces universal healing already in the Old Testament (Is 35:5-6a). Jesus's word in the New Testament reveals that the assent of faith is enough for someone to be healed. Jesus is the giver of life, but in a different perspective. Physical care for the body is important, but spiritual care is more important (cf. 1 Tim 4,8b). Through his/her relation towards the Creator, towards the other, and the created world, the human being needs to strive to become the »new creation«.

Keywords: *health, illness, human being, body, biblical anthropology.*